

T A R İ H
VESİKALARI

Sayı: 4

Birincikânun 1941

Cilt: I

MUSTAFA REŞİT PAŞANIN PARİS VE LONDRA SEFA- RETLERİ ESNASINDAKİ SİYASİ YAZILARI

VI

Atebe-i bülend mertebe-i veliyyünniamilerine maruz-u çaker-i keminelidir ki [1]

Mukaddemce savb-ı savap nümay-ı veliyyünniamilerine beyan ve iş'ar kılındığı üzere Trablus Beylerbeyisi esbak Yusuf Paşanın kaynı olup geçende Londra'dan gelmiş olan حسون الدغيبى bendeleri ol vakit Trablus ahvaline dair bazı şeyi ifade idüp muahharen dahi mumaileyh Yusuf Paşanın oğlu Ali Paşanın [2] her halde rızay-ı meyamin iktızay-ı hazret-i Şehinşahî üzere hareket ederek Saltanat-ı Seniyyenin Afrika'ya dair çok işlerine yarayacağına ve mumaileyhin muhalifi olan Mehmed [3] bütün bütün Mısır taraftarı olarak şayet Trablus Beylerbeyisi olmak lâzımgelir ise hem Trablus eyaleti bayağı Mısır mülhakatından madud ve hem bilcümle ahali bu suretle nâhoşnud olacağına dair delâil-i kaviiye ile sözler söyledikçe ve kendüsünün dahi Londra'da ve burada ikameti hengâmında kalen ve kalemen Devlet-i Aliyye maslahatına sa'y ü ikdamı ve Mısır tarafından teneffürü keyfiyatı anlaşıldıkça Trablus eyaletinin merkurum Mehmede olmayup mumaileyh Ali Paşaya tevcihi suretini kalben temenni etmekte olduğum halde keramat-ı bahire-i Hazret-i Hilâfetpenahî âsar-ı celilesinden olmak üzere eyalet-i merkurumenin mumaileyh Ali Paşaya tevcihi mahallinde ilân olunarak ol bapta şerefsudûr buyurulmuş olan ferman-ı âlişanın suretiyle beraber def'i ihtilâl haberi vürud eylediğini mumaileyh حسون الدغيبى ifade ve suret-i müzekûreyi irae idüp Saltanat-ı Seniyyenin İnşa-Allâh ü taalâ her hususat-ı aliyyesinde tevfiyat-ı ilâhiyye mukareneti ve bu keyfiyetten dahi tefe'ül bilhayır olunarak kemal-i sürur-ı âcizanemi mucip olduğu halde hemen Rabbimiz taalâ hazretleri ruh-u cism-i âlem ve sebeb-i asayiş-ü ümem olan velinimet-i âlem ve Şehinşah-ı Dâra hadem Efen-

[1] Başvekâlet arşivi, mesail-i siyasiye - Fransa kartonu (1—2), 14 numaralı irade meflularından olup hem şifresi, hem ayrıca halledilmişti vardır. Mahlûlünün üzerinde (Paris canibinde olan Âmetçi Reşit Bey bendeleri tarafından huruf-ı ma'huda ile muharrer varit olan tahriratın hallidir) ibaresi yazılıdır.

[2] Karamanlı ailesinden olup 1835 (1251) senesine kadar Trablus Beylerbeyliğinde bulunmuş, o sene içinde Necib Paşa kumandasında gönderilen kuvvete inkıyad etmesinden sonra İstanbula aldırılmıştır. Kendisinden sonra Trablus valileri merkezden tayin olunmağa başlamıştır.

[3] Yusuf Paşanın torunudur. Büyü babasıyla amcası Ali Paşanın valilikleri zamanında Trablusu ele geçirmek için karışıklıklar çıkarmış, Necib Paşanın gelmesi üzerine intihar etmiştir. [Tarih-i İbn-i Galbun, İstanbul, 1289-1872 S. 125]

dimize ömr-i firavan ihsaniyle ilelebet serir-i şevketmasir-i cihandarîye revnak u ziver ve âda ve muhalifin güruhunu subesu makhur ve zir ü zember eylemek daavat-ı icabet ayatı tekrar kılındığı ve mumaileyh حسن الدغيسى bendeleri Avrupa ahvaline ve elsine-i müteaddideye vâkif ve dirayet ü istikamet erbabından âdem olarak mumaileyh Ali Paşanın dahi dayısı olmakla ve Trablus Beylerbeyisi bulunan zat meslek-i rızacuyide bulunup da Saltanat-ı Seniyyenin emr ü ferman-ı âlisiyle hareket ederek oranın umur-ı dahiliyyesine ve mikdar-ı kifaye asker tanzimine ihtimam eylediği halde hasbelmevki Mehmed Aliye bir nevi çiban olarak her ne vakit olsa Devlet-i Aliyye hizmetine yarayacağı bedihiyattan bulunmakla esnay-i müşahabette mumaileyh bendelerine çünkü Ali Paşa Hazretleriyle karabetiniz olmak hasebiyle hayırhahane bazı şeyler ihtarına mecbur oldum: Evvelâ Ali Paşa Hazretleri mansabının nizam-ı dahiliyyesini hüsnî istihsal ile mümtaz-ül-akran olmağı ister ise eyalât-i merkumeye yeni vali nasp buyrulmuş olduğundan oranın ocakça eski adettir, denilen usul-i kadimesine bakmıyarak yani Garb Ocaklarının Âsitane-i şevketaşiyaneye bu'd u mesafesi cihetiyle bulunan Beylerbeyiler umur-ı cüz'iyelerini kendi kendilerine icra ile Derisaadete fakat büyücek maslâhatlarını inha ve istizan edegelmışler ise de şimdi Ali Paşa hazretleri bu âdeti terk ederek umur-ı cüz'iyeye ve külliyyesini peyapey Derisaadete tahrir ve istizan ve irade-i seniyye-i hazret-i Padişahî buyurulmadıkça hiçbir maslâhata teşebbüs edemeyeceğini dahi beynelahali işaa ve ilân eylediği halde hem ahali bey-ninde ve hem hemcivarları nezdinde vak' u itibariyle başka olarak vaki olacak harekât-ı marziyesine mukabil taraf-ı eşref-i hazreti Zillûllahîden dahi teveccüh-i şahane ve hüsn-i iltifat-ı padişahane erzan buyruldukça kadr ü şerefi dübâlâ olacağında şüphe yoktur; ve saniyen Rabbim taalâ hazretleri tükenmez ömür ve ikbal ihsân buyursun, müceddidiyyet-i hazret-i Padişahîden naşi lillâhilhamt memalik-i mahrusa-i Şahanenin her bir mahalinde nizamâtı askeriyyeye sa'y ü ihtimam olunmakta olduğundan Ali Paşa Hazretleri dahi taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden istizan ile Derisaadet usulünce miktar-ı kifaye asker tanzimine himmet eylediği surette bu dahi mahzuziyet-i âliyi mucip olacağı bîştibahtır, yollu irad olunan sohbetleri kâf-feten teslim ile mumaileyh Ali Paşa Hazretlerine böylece yazacağını ve ezher cihet icrasına sa'y ü ikdam etmesi dahi memulü idüğünü beyan sırasında Trablus Beylerbeyisinin Tunus Beylerbeyisi bulunan zat [1] ile müttehiden hareket etmeleri fevaid-i mülkiyyeyi müstelzim olduğundan mumaileyh Ali Paşanın inhası vukuiyle asker tanzimi hususuna müsaade buyurulduğu halde ve her bir takdirde Trablus ve Tunus Beyleyilerinin birbiriyle ittihat usulüne riayet eylemelerini mutazâmın canib-i maali

[1] O tarihte Tunus Beylerbeyisi Hüseyin Paşa idi. Vefatı, 27 mayıs 1835 — 29 muharrem 1251)

menakıb-i hazret-i sadaretpenahiden mukaddemat-ı münasebe ile başka başka tenbihnameler irsali muktezay-ı maslahattan olduğunu ifade etmiş olmakla icabının icrası menut-ı irade-i seniyye idüğü ve Trablus eyaletinin canib-i şarkisinde Mısır eyaletine hemhudud bulunan Siva [1] nam kal'ayı Trablus ihtilâli esnasında Mısır valisi zabtidüp bundan müradı dahi hem oraları zir-i destine atmak ve hem kal'a-i merkumede küffar zamanından kalmış bir eski mabed derununda beynelküffar muteber addolunan bir takım esnam-ı atika olarak anları Mısırda verdiği bazı antikalar misullu ita ile biraz akça kapup bu vesile ile hazır frenklere dahi bir nevi hulûs çakmak sûretleri olduğunu ve mahall-i mezkûr anı elinden kurtarılp da meselâ esnam-ı merkume Ali Paşa marifetiyle satılmak lâzımgelse külliyyetlû akça hâsil olarak böyle şeylerde kimsenin alâkası olmamak hasebiyle alınacak akça dahi Hazine-i Âmireye aid olacağını kezalik esnay-ı sohbetle söylemiş olduğundan ve Mehmed Ali ise kendi meram-ı vaha- met encamını tervice medar olmak için taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden şikâ- yet ma'razında ratb u yabis bir takım hezeyan etmekte olmasıyle canib-i Devlet-i Aliyyeden dahi bilmukabele böyle şeylerin avrupaluya beyaniyle Mehmed Ali'nin kelimat-ı müzeviresi redd ü ibtal olunmak muvafık-ı masla- hat olacağından Ali Paşa Trablus eyaletinin vali-i mansubu olmak hasebiyle herbir ahvalini taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeye inha etmesi icâb-ı halden oldu- ğuna binaen bu keyfiyeti olduğu gibice der-i dar-i şevketmedara bildir- mesi lâzımgelir, yollu mumaileyh kullarına söylenmiş ve ol dahi paşay-ı mumaileyhe yazacağını ifade eylemiş olmağla paşay-ı mumaileyhin bu hususa dair Derisaadete bir gûna inhası vaki olup da burada ve Londurada Mehmed Ali'nin kanaatsizliğini isbaten söylendiği halde işe yarayacağı ve mumaileyh حسون الدغيني buraca bilinmesi lâzımgelen şeyleri ihtarda ve bazı gazetecilerin celbi hususunda doğrusu haylice sadıkane hareket ile veli nimet-i âlem Efendimize hüsn-i hizmet emelinde olduğu gereği gibi anlaşılmiş olduğuna ve bu cihetle mumaileyhe elbise-i nizamiye giydirilmesi hem kendisine bais-i şevk ve hem burada olan Mısır tarafdarlarına mu- cib-i teessür ve esef olacağına binaen mumaileyhe sizin gibi bendegân-ı Dev- let-i Aliyyeden olanlar böyle Trablus tüccarı kıyafetinde gezmesi yakışmı- yacağından bizim elbisemiz gibi libas iktisa etseniz münasip ve tezayüd-i şerefimizi müstevcip olur, denildikte izhar-ı şevk ü şadımanî etmekle sâye-i şevketvaye-i hazret-i mülûkânede derhal bir kat elbise-i nizamiye yaptı- rılarak bir fesle beraber, işte siz şimdi bu elbiseyi giyecek olduğunuzdan bu âciz dahi kemterin bendegândan olarak burada bulunduğumdan şev- ketmeap ve kudretnisap Efendimizin inayet-i seniyye-i Şahanelerine mu- kaddeme olmak üzere teberrüken ita ediyorum, denilerek verilip ol dahi

[1] Siva veya Siouah kadim JüpiterAmmon vahası.

kemal-i teşekkür ve memnuniyet ile iktisâ etmiş ve bu kerre bazı umur-ı mahsusasını rü'yet için Londraya o elbise-i cedide ile azimet eylemiş olmağın mumaileyhin mesalih-i vakiasının hüsn-i tesviyesine himmetleri ricasıyle atufetlû Namık Paşa Hazretleri bendelerine tahrirat irsaliyle mumaileyhin bitevfikihi taalâ Cezayir maslâhatına mübaşeret eyyamında burada bulunması menfaatten hali olmayacağından süra't-i iadesi hususu dahi niyaz olunduğu ve mumaileh bendelerinin burada bir küçük biraderi olup ol dahi Saltanat-ı Seniyyeye hüsn-i hizmet emelinde olmağla sâye-i mealivaye-i cenab-ı Padişahîde anâ dahi bir kat elbise-i nizamiyye yaptırılıp fesiyile beraber ita ve iksa kılındığı ve mumaileyh bendeleri Mehmed Ali'nin hasım-ı canı olmak hasebiyle Afrikaya dair maslâhatlarda her türlü işe yarayacağı memulüne mebni bir kerre Derisaadete gelüp te ahval ü keyfiyeti lâyıkıkiyle anlaşılıp öylece memleketine iade olunması sureti zihn-i ubeydaneme münasip gibi tebadür eylediğinden inşaallâhü tealâ avdetinde birlikte Derisaadete gidilmesi kendisine ifade olundukta memnunen ve müteşekkiren gideceğini söylemiş idüğü; ve Cezayirli Hamdan Efendinin kaleme alıp verdiği evrakın takdim olunacağı mukaddemece yazılmış ve mumaileyh حسون الدغیسی tarafından dahi bazı evrak verilmiş ise de adi yazı ile irsali hüsn-ül-mülâhaza olmayup evrak-ı mezkûre bayağı bir kitap kadar olduğundan huruf-ı mahude [1] ile tahriri dahi mümkün olamadığına binaen inşaallâhü taalâ her ne vakit Derisaadete avdet-i çakeranem mukadder olur ise ol vakit takdim olunmak üzere şimdilik tevkif kılındığı.

Fransa Umur-ı Harbiyyesi Nazırı Maréchal Gérard'ın istifası vukuuna mebni nezaret-i mezkûrenin şimdilik bilvekâle idaresi hususu Umur-ı Ecnebiyye Nazırı Amiral de Rigny'ye ihale olunmuş olduğu geçende takdim-i hakipay-ı veliyyünniamileri kılınan ariza-i çakeranemde beyan ve iş'ar kılınmış idi. Bu defa dahi mersum de Rigny ile Medaris-i İlmiyye Nazırı Guizot ve Umur-ı Maliyye nazırı Humann ve Umur-ı Dahiliyye Nazırı Thiers ve Umur-ı Ticaret Nazırı Duchâtel nam büyük ministroların beşi birden istifa eyledikleri gazetelerde munderiç olarak bazı rivayete göre sebebi dahi Maréchal Gérard'dan evvel Umur-ı Harbiyye Nazırı olan Sout'un makam-ı evveline iadesi karargir olmuş olduğundan anın zikrolunan ministrolar ile beyinlerinde mübayenet olması cihetiyle böylece istifaları vukua gelmiş olup her ne ise mersum de Rigny pek Mısır gayretkeşliğinde olduğu hal ü kalinden istidlâl olunmakta olmağla tebeddül-i vaki olur ise inşaallâhü taalâ Devlet-i Aliyye hakkında hayrû menfaati müstelzim olacağı ve Général Guilleminot'nun dahi Umur-ı Harbiyye nezaretine memuriyeti gazetelerde yazılmakta ise de kendü ifadesine göre istinkâf suretinde olduğu.

[1] Şifre

Mukaddemce takdim-i hâkipay-ı valâları kılınan ariza-i bendegânemde beyan ve iş'ar kılıldığı üzere Mehmed Aliden dolayı verilen müzekkirenin üç dört gün fransızcaya tercümesiyle uğraşmış olduğundan henüz Umur-ı Ecnebiyye Nezareti tarafından cevabı zuhûr etmemiş ise de Fransa vükelâsı memurlarından bazılarıyla mülâkat olundukça remzen ve aralıkta izahan vaki olan ifadatlarından istinbat ve istifham olunan şu suret oluyor ki Mehmed Ali fûrumaye ve ihtiyar bir âdem olarak alehusus bu esnade tuttuğu nâbeca tavırlarından bayağı matuh hükmünde olduğu anlaşılmaqta ve oğlu denilen İbrahim [1] dahi bişuur ve ahlâk-ı zemime ile muttasif olduğundan babası geberdikten sonra hiç bir şey yapamıyarak Mısırın heyet-i haliyyesi bütün bütün muhtel ve perişan olacağı zev-il-ukul intlerinde tebeyyün etmekte ve Mehmed Ali avrupalunun iane ve iraesiiyle mukaddemlerde Mısıra biraz nizam vermiş ise de kendüsünün iddia ve ilân etmekte olduğu dirayet-i kâzibe memalik-i vesiyada icray-ı hükûmete mütehammil olmadığı Beriyetüşşam ihtilâlden anlaşılup bu cihetle eyalât-ı mülhaka tezayüd-i kuvvetine sebep olmayarak az vakitte izmihlâl-i küllisini mucib olacağı dahi görünmekte olduğundan kendü kuruntusu olan hükûmet-i müstakille sureti ana göre müsteb'at olup alehusus ki zat-ı şevketsimat-ı hazret-i Şehinşahinin sinn-i humayununu genç ve rezanet-i akl ü fetanet-i kâmile-i mülûkâneleri cümleye müsellemler olarak bir taraftan dahi Civilisation usulüne, yani terbiye-i nâs ve ic ay-ı nizamât hususlarına sa'y ü ikdam buyurmakta olduklarından ve bütün millet-i islâmiyye dahi dînen ve şer'an taraf-ı eşref-i cenab-ı cihanbanîye merbut bulduklarından az vakitte ve kemal-i suhulet ile bütün Arabistanda tenfiz-i ahkâm buyuracakları bedihiyattandır; şu kadar ki şimdiki halde vakit pek tenk ve nazik olmak hasebiyle bu esnade muharebe suretlerini tecviz edemiyoruz; ve bir de Devlet-i Aliyye ülkesinde ötedenberi aralık aralık âsi Paşalar zuhûr edegeldiğinden taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden ekserisinin tedibinde tacil olunmayarak vakt-i merhununa talik ile nasıl hakimane muameleler gösterildiği ve o makuleler nihayetinde ne suretle mazhar-ı mücazat oldukları tevahihte görülmüş olmağla bunun hakkında dahi evvelki politikalar icra olursa münasip olur, vadisinde sözler söylemekte olduklarından taraf-ı çakerîden dahi her meclisin revîşi ve iktızasına göre Mehmed Alinin ve İbrahimin ahlâk-ı redie ve mezalim-i adideleri meşhud-ı âcizanem olduğu veçhile beyan ve ifham ve Rabbimiz taalâ hazretleri zill-i zalil-i adimül-adil-i Zillûllahîlerini cemi-i ümmet-i muhammediye üzerinde berkarar buyursun, Zat-ı mealisimat-ı cenab-ı Hilâfetpenahinin mevrîd-i ilhamat-ı rab-baniye olan mubarek kalb-i pâk ve hatır-ı tâbnâk-i mülûkânelerine sünuh

[1] İbrahim Paşa.

ile icra buyurulmakta olan tedabir-i mülkiyye ve nizam-ı hasene bahislerinde itray-i kelâm olunarak vakıâ mukaddemlerde bazı Paşalar isyan ederek haklarında dediğiniz muamele icra olunmuş ise de onların bu Mehmed Ali gibi davay-ı bâtil olmayup bahusus Avrupa devletleriyle muameleleri ve anlara istinatları olmadığından pek de kayd olunmaz imiş, denildikçe, bizim muamelâtımız ticaret cihetiyedir, yollu cevaplarına dahi, vakıâ hasbelmekki ticaret muamelesine diyecek yok ise de böyle piyade âdeme yüz verilmek ve mukaddem vaki olduğu misillü sahabet gösterilmek Devlet-i Aliyyenin dost-ı ehabbi olan devletlere yakışır mı, ve bu herif bu halde durdukça ahval-i âlem berkarar olur mu, vadisinde irad-ı kelâm olduğundan anlar dahi Devlet-i Aliyyenin Rusya devletiyle olan muamelât-ı cariyesini gûya çekemediklerinden herifi iltizama mecbur olduklarını anlatmakta olmalarıyla savb-ı ubeydanemden dahi Saltanat-ı Seniyye evvelki sene Mısır gailisiyle meşgul iken Fransa ve İngiltere taraflarından bir gûna iane zuhûra gelmeyerek Rusya imparatoru cenabları [1] doğrusu dostluğunun semeresini izhar etmiş olmasıyla bilmukabele taraf-ı Devlet-i Aliyyeden dahi muamelât-ı cemile ibraz buyurulmakta olduğundan eğerci bir nevi dostluk bu taraftan dahi zuhûra gelmiş olsaydı anın dahi başkaca kadr ü kıymeti bilinir idi; velhasıl insaf olduğuna halde bu husustan dolayı bir gûna tariz olunmamak iktıza etmez mi? yollu gayet nazikâne olarak cevaplar verilmekte olup ezcümle geçen gün Général Guilleminot vürud ile suret-i mahremiyette olarak vaki olan ifadesinde Mısır valisi istiklâl davasına tasaddi edüp Fransa ve İngiltere bu sureti adem-i tecviz ile men'i tedbirinde ve Saltanat-ı Seniyye her bir hususat-ı âliyesinde Rusya devletine teslimiyet suretinde olarak ve Mısır maddesinden dolayı yine Derisaadete Rusya askeri donanması gelecek olur ise ol vakit iş uygunsuz olur, mukaddema Derisaadette sefaretim münasebetiyle kıral cenabları ve ministrolar bazı bu makule hususları benimle müzakere etmekte olduklarından ve şimdi dahi anları görecek olduğumdan Devlet-i Aliyyenin meniyat-ı seniyyesini istifsara mecbur olurum, demesiyle taraf-ı çakeriden Mehmed Ali evza-ı sabıkasının üzerine bir de bu davaya tasaddi eylediği surette tedibine Devlet-i Aliyyenin mecburiyyet-i şer'iyesi derkâr olarak bu halde Fransa ve İngiltere dahi davranup Devlet-i Aliyyeye lâzımgelen muavenet-i fi'liyye ve kavliyyeyi icra ederler ise Rusya devleti askeri ve donanmasının gelmemesi bittabi hâsıl olur şeydir; ve bu dediğiniz her bir hususta teslimiyet lâkırdısı Devlet-i Aliyye muhaliflerinin bu tarafları karıştırmak için ilka ettiği sohbetlerden olarak elhaletühazihi Devlet-i Aliyye ile Rusya devleti beyninde cereyan eden muamelât, daima

[1] Nicolas I

düvel-i mütehabbe aralarında cari olan usul-i muhadenete munafi surette değildir. Eğerci siz tul-i müddet Derisaadette ikamet ile Devlet-i Aliyyenin âmal-i hasene ve niyyat-ı müstahsenesine vâkif olmuş olduğunuzdan bu bapta ıtnab-ı kelâm iktiza etmez ise de fakat şurasını izah ve beyan edeyim ki Devlet-i Aliyye cemî-i tevaif-i islâmiyenin mu'tekat ve muktedası ve mebtu'ı şer'i ve hakikîsi olan bir devlet i kadime-i fahime olarak zat-ı şevketsimatı hazret-i Şahane dahi daima nizamat-ı askeriye ve tedabir-i mülkiyye hususlarına şarf-ı himmet buyurmakta olduklarından inşallâhü taalâ tezyid-i kuvvet ve müknet sureti ancak Devlet-i Aliyyeden memul olduğuna ve Mehmed Alinin evelki şayiaları bir haysiyet-i kâzibe demek olduğu her yerde anlaşıldığına binaen benim âcizane mütalâama göre Fransa ve İngiltere, Saltanat-ı Seniyyeye olan mahabbet-i hakikiyelerini izhar etmek ve kendü politikalarını dahi muhafaza eylemek istedikleri halde beyan edeceğim suret-i selâseyi usul-i ihaz etmek lâzımdır. İbtida Mehmed Alinin evza-ı gayr-i marziyyesi daima şiraze-i rahat ve asayiş-i ihlâl etmekte olduğundan anın edebini takındırup memalik-i islâmiyeyi gaile ve ihtilâlden muhafaza etmek, ve saniyen her devlet kendü menafiini mülâhaza ederek ana göre usul-i politikasını dahi tesis ve icra edegeldiğinden muhalif ve muvafık sözlerine bakılıp da böyle şeylere tariz ve müdahale olunmamak, ve salisen asayiş-i âmme kaziyesi düvel-i fahimenin matlâb ve marzileri olduğu söylenmekte ise aralık aralık Akdenize Fransa ve İngiltere donanmalarının vürudu ve bazı havadis şuyuu her tarafın kuşkulmasını mucip olduğundan böyle bîhude şeylerden dahi feragat ile Devlet-i Aliyye dahilen ve haricen her bir maslâhatını hüsn-i idare ve nizamat-ı kâmilelerini istihsal buyurmak için kendi re'y-i âlisine bırakılmak keyfiyetleridir, denildikte ceneral-i mumaileyh teslim edüp, ben bu hususları iktiza eden meclisler de söylerim; Derisaadette müddet-i ikametimde taraf-ı eşref hazret-i Şehinşâhiden pek çok inayet ve ihsan görmüş olduğumdan kendimi Devlet-i Aliyyenin ikinci sefiri makamında addederim, demesiyle taraf-ı çakeriden dahi, zat-ı şevketsimat hazret-i Padişahînin memul-i âlileri cenabınızdan Devlet-i Aliyye hayırhahlığı olup benim memuriyetim dahi her bir hususta reyinize muracaat olunmak suretine munhasır olduğundan siz sefir-i evvel makamında olarak bu âciz sani olabilirim, denilerek bazı çeramonyalı söz ile meclise hitam verildiği.

Malûm-i âlileri buyurulduğu üzere Rusya elçisi cenaplariyle bilmüzakere Cezayir maddesinin suret-i tehiri mumaileyh Namık Paşa Hazretleri bendelerine yazılmış olduğundan bu defa vurud eden cevabnamesi mealinde Mehmed Aliye ve Hindistan tariki maslâhatına dair Londra da deveran eden mücavebattan bahs ile elçi-i mumaileyh cenablariyle beyni-

mizde cereyan eden mahremiyet muamelesi Fransaya aksedecek olur ise canları sıkılacağı ve şu aralık Cezayir maddesinin ilanı takdirinde Fransanın şiddetini mucib olarak Mısır maslahatına muzır olması ihtimaline göre tehi-i isabet olduğu beyan ve iş'ar olunmuş olup Paşa-yı mumaileyh hazretleri bendelerinin Derisaadete olan inhasından malûm-ı âlileri buyurulmuş olacağı veçhile Hindistan tariki meselesinin meselâ mülken ve halen ve istikbalen bir gûna mahzur ve mazarratı olmayup da mücerred İngilterelüyu celp için müsaade buyurulacak olur ise olhalde Paşa-yı mumaileyh bendelerinin mülâhazası üzere Halep ve Adana eyaletlerinin Mehmed Ali uhdesinden sarf ve tahvili ile ahar bir vezire ihalesi ve bir de Cezayirin Fransadan istihlâsına İngilterenin muayenet-i kaviyesi hususlarına vesair hatıra gelecek bazı mevadd-ı naftaya bir suret verilse kem şey olmayacağı bedihiyattan olup kaldı ki Paşa-yı mumaileyh bendelerinin iş'arı muktezasınca Rusya elçisi mumaileyhle icra olunan usul-i mahremaneyi Fransa duyacak olur ise vakiâ canları sıkılacağı aşikâr ise de elçi-i mumaileyh zaten âkil ve hayırhah bir âdem olarak alehusus Saltanat-ı Seniyye ile Rusya beyinlerinde ittifak ve mahabbet dahi derkâr olmak hasebiyle memurları yekdiğer ile mahremane söyleşmek ve Rusya devletini bir gûna şüpheyeye düşürmemek dahi icab-ı halden olarak hususiyle geçende hâkipay-ı veliyyünniamîlerine iş'ar olduğu üzere buraya ve Londraya taraf-ı Devlet-i Aliyyeden sefirler tayin buyurulmasından dolay-ı kendusine bazı şeyler söylenmekte olduğunu elçi-i mumaileyhe ifade edüp muahharen dahi bir gün Tercüman Efendi kullarının odasına bir frenk gelüb kendisi gûya İtalya ahalisinden ise de Lehli takımının bazı muteberleriyle ülfeti olup anlar dahi Devlet-i Aliyye her ne kadar Rusya devletiyle müttelik olsa dahi eski keyfiyetleri unutmıyarak elbette ahz-ı intikam niyetinde olacağı ve bu sefirleri tayini dahi bundan iktıza edeceği keyfiyatını bildiklerinden beni mahremane gönderdiler; kendüleri dahi bu hususa çalışup çabalamak için istenilir ise gelüp görücekler; ve bu sözlerimi elçiye ifade edin; yarın gelir, cevabını alırım; deyu bazı türrehat tefevvüh eylediğinden Efendi-i mumaileyh bendeleri Devlet-i Aliyyenin böyle kuruntusu yoktur; ve ben bunu ifade edemem; demiş ise de mersum ısrar ile ertesi gün gelmiş olduğundan Efendi-i mumaileyh kulları vesatatiyle mersume verilen cevapta Devlet-i Aliyye, Rusya Devletinin fi'len dostluğunu müşahede ile beyinlerinde mahabbet-i kâmile hâsıl ve zat-ı şevketsimat-ı hazret-i Padişah'ın usul-i sabite-î mülûkâneleri mertebe-i bedahete vâsıl olduğundan bu denilen şeyler kimsenin hatırına bile gelmez, bu misillû sohbetler burada iktıza etmez, gibi kelâmlar ile defettirilüp bu keyfiyetin ağız aramak için musanna birşey olduğu elçi-i mumaileyhin sonradan daha ziyada göster-

mekte olduğu itimat ve emniyet muameleleri dahi ispat edüp her ne ise bu hallere nazaran daima şüphelerini izale etmek dahi vacibat-ı umurdan olarak suret-i muhaberemiz dahi sair elçilerin ziyareti sırasında kendüsüne dahi gidilmek ve aralıkta dahi mumaileyh Tercüman efendi kulları gönderilmek tarikiyle icra olunmakta olmakle bu surette Fransalı renk alamamak iktıza edeceği ve Cezayir maslâhatı hasbelhal her nekadar biraz tehir olunmuş ise de şu günlerde Mısır maddesi inşaallâhu taalâ Saltanat-ı Seniyyenin dilhah-ı âlîsi veçhile bertaraf olup da nöbet Cezayir maslâhatına geldiği halde evvelemerde İngiltere vükelâsının menviyyatı bilinmek nafi olacağından Paşay-ı mumaileyh hazretlerine yazılan tahrirat-ı çakerîde bu hususa dair olan malûmat ve tahkikatlarının iş'arı niyaz olunduğu.

Bugünlerde çıkan gazetelerde Beriyyetüşşam ihtilâlinin teceddüdü ve Mir Beşirin [1] Mısırludan yüz çevirdiği ve İbrahimin gayet sıkıda olduğu havadisleri görülmekte olup inşaallâhu taalâ bu yazılan şeyler rehin-i sıhhat olup hasbelmaslâha devletlû Reşit Paşa Hazretleri [2] ileri hareket edecek ve nihayet-i maslâhat muharebeye dayanacak olursa ol halde elbette bazı tedabire teşebbüs buyurulmak lâzımgeleceğinden ve rivayet olunduğuna göre Trabulus ve Tunusta olan ehali ve kabail-i urban dahi Mehmed Ali'den dilgîr ve müteneffir olduklarından Trabulus ve Tunus Paşalarına hitaben birer kıt'a arabiyülibare evamir-i aliyye ısdariyle bazı ayât-ı Furkaniye ve ehadis-i Nebeviye ile urbanı şevka düşürecek kelimat-ı müessire derç ve ilâve olunarak anlar dahi biraz kuvvet-i askeriyye ile Mısır eyaleti hududuna doğru gitseler Mehmed Ali'ye şaşkınlık verecekleri mütebadir-i hâtır olmakle mingayri haddin iş'ara mübaderet kilindiği, ve elhaletü hazihi Derisaadette Rabbimiz taalâ hazretleri defi' buyursun, hastalık lâkırdısının imtidadı cihetiyle gûya hukuk-ı insaniyete riayetlerinden naşi Devlet-i Aliyye aleyhine bazı sözler söyleyüp gazetelere dahi yazdırmakta olduklarından taraf-ı çakerîden zat-ı şevketsimat-ı hazret-i Şahane millet ve riayetin daima hüsn-i hallerini iltizam buyurmakta olduklarından memalik-i mahruse-i Şahanenin iktıza eden mahallerine karantinelere vaz'ı bir iki senedenberi musammem ise dahi gavail-i müteakibe mâni olduğundan bundan sonra icrasına himmet buyurulması memuldur, yollu bazı icap eden meclislerde söylemekte isem de muvafık-ı irade-i seniye buyurulduğu halde şu frenklerin tarizatını bastırmak için Takvim-i Vekayi nüshasına dahi bu maalde birşey bastırılması münasip gibi hatır-ı bendegâneme gelmiş idüğü.

Rabbimiz taalâ hazretleri velinimet-i âlem Efendimizin ömr ü şevket-i şahanesini ruzefzun ve âda ve muhaliflerini makhur ve sernigûn

[1] Cebel-i Lübnan Emîri.

[2] Eski sadırazamlardan olup o esnadâ Diyarıbekir valisi bulunan Reşit Mehmet Paşa.

eylesün; çakerlerine ihsan-ı humayun-ı mülûkâne buyurulan harcırah Derisaadette levazım-ı seferiyyeye ve bazı hediye verilmek için alınan eşya bahalarına ve tâ buraya gelinceye kadar yol mesarifine ve Parise vürudi çakeranemdenberi defte-i müfredat mantukunca mesarif-i zaruriyyeye harç ve sarf olunup Frengistanın malûm olan galâsı cihetiyle şimdi akçemiz külliye bitmiş ve burada olan bazergânların Derisaadette olan şeriklerine tenbih buyurulmadıkça polîçe çekmenin dahi çaresi bulunamamış, idare-i mesarif-i zaruriyye-i şehriye on bir bin franga muhtaç olduğu dahi anlaşılmış, şimdiki halda esnafa deyn ile idareye başlanmış olmağla hezar şerm ü hicap ile ifade-i hale ibtidar olduğu inşaallâhü taalâ muhat-ı ilm-i âlileri buyuruldukta emr ü ferman hazret-i menleh-ülemrindir.

7 Recep 1250 (9. XI. 1824)

Mustafa Reşit

VII

7 Recep 50 tarihli tahriratın melfufu [1]

Frank

760	Yorgancıbaşının mahiyesi
500	Kandilcibaşının mahiyesi
540	Hinto ücreti ve hintocubaşının mahiyesi
200	Fransa lisanı talim eden hocanın mahiyesi
150	Hekimin mahiyesi
<u>2150</u>	
610	Fransalı hizmetkârların ve ferraşların ve kapucu ve aşçı yağının mahiyeleri
200	Etba-ı çakerinin ve aşçının mahiyeleri
4800	Ruzmerre yüz altmışar franktan mekûlât masarifinin şehriyesi
1050	Mahiye iktiza eden hatap çeki 30, fi. 35 (Şita münasebetiyle külleyevmin bir çeki hatap gitmekte ise de yaz eyyamında bu kadar hatab iktiza etmeyeceği)
300	Kömür mahiye çuval 30, fi. 10
240	Beher mah iktiza eden balmumu ve mum bahaları
<u>9350</u>	
300	Şehriye tiyatro ve opera masarifi
1350	Masarif-i müteferrika alettahmin
<u>11000</u>	

[1] Başvekâlet arşivi, mesail-i siyasiye - Fransa kartonu (1 — 2), 14 numaralı irade melfuflarından.

İşbu masarifi müteferrika olarak yazılan bin üçyüz elli frank, gazete mesarifi ve Derisaadeté ve Londraya tahrirat irsalinde posta ücretleri ve behermah eczacının hesabı ve Tercüman Efendi kullarının limaslâhatin bazı mahallere amed şüdünde ve bazı resim günlerinde çarşudan getirilen araba kiraları ve bazı seyyah ve fukaranın istirhamlarında sadaka-i şahane olarak verilen bir mikdar şey vesair bazı müteferrik masarif için olmakla şerh verildi. (9. XI. 1824)

VIII

Atebe-i bülend-mertebe-i veliyyünnamilerine maruz-ı çaker-i keminelidir ki [1]

Fransada Umur-ı Harbiye Nazırı olan Maréchal Gérard ile Umur-ı Ecnebiye Nazırının vesair bazı ministroların suret-i istifaları savb-ı sevab-nümay-ı veliyyünnamilerine beyan ve iş'ar kılınmış idi. Bu defa Umur-ı Dahiliye Nezareti Maret, duc de Bassano ve Dahiliye Nezareti Général Baron Bernard ve Umur-ı Ecnebiyye Nezareti Ortaelçilik ile hâlâ Prusya devleti nezdinde bulunan Bresson ve Umur-ı Bahriyye Nezareti Baron Charles Dupin ve Umur-ı Maliyye Nezareti M. Passy ve Umur-ı Ticaret Nezareti M. Teste nam kimselere ihale olunmuş ve Başvekâlet unvanı mukaddem Umur-ı Harbiyye Nezaretine ilhakan Maréchal Gérard'ın uhdesinde iken bu defa umur-u dahiliyye nezaretine ilâve olunup Umur-ı Ecnebiye Nazırı olan M. Bresson'un Parise vuruduna kadar vekâleti dahi Umur-ı Harbiyye ministrosuna sipariş kılınmış ve Medaris-i İlmiyye Nezareti henüz kimseye havale olunmayarak anı bilvekâle rü'yete dahi Umur-ı Ticaret Nazırı memur olmuş olmakla mücerret malûm-ı âlileri buyurulmak için iş'ara ibtidar olduğu ve Umur-ı Ecnebiyye Nazırının on on beş güne kadar Prusyadan Parise geleceği ifade olunmakta olup ol vakte kadar Mısır maslâhatının çiğünegî-i keyfiyeti dahi tebeyyün etmesi memul olduğundan ve burada henüz parlamento kamaraları açılmayup bu cihetle evvelce izhar-ı memuriyet hususunda tacil olunmak lâzım gelse zikrolunan kamaralar açılıp da maslâhat faysalpezir olmazdan evvel efrad-ı nâsı kamaraların bir mahe kadar küşad-ı söylenmekte ve bazı kamara erbabı beyinlerinde kıyl ü kal tekevününe meydan kalmış olacağına ve marüzzikr kamaraların bir maha kadar küşadı söylenmekte ve bazı kamara erbabı olanlar ile aralık aralık görüşülerek Saltanat-ı Seniyyenin mehasin-i amal-i aliyesiyle kulakları doldürülmakta idugüne binaen inşaallahü taalâ bundan böyle ilân-ı memuriyet hususunda iktızay-ı vakt u hale göre hareket olunacağı.

[1] Başvekâlet arşivi, Mesail-i siyasiyye-Fransa kartonu; (1-2) şifre ve halli.

Berminval-i meşruh bu defa nasbolunmuş olan ministroların resmen vizitesine gidilerek bazıları mahall-i mahsuslarında bulunmamış olduğundan fakat Başvekil ve Umur-ı Dahiliyye Nazırı olan Maret, duc de Bassano ve Umur-ı Bahriyye Nazırı Baron Charles Despin ile bilmülâkat bunların ikisi dahi iyice âdemler görünüp alehusus Başvekil, Napoléon vaktindenberi Umur-ı cesimede müstahdem bir ihtiyar ve muteber âdem olmağla sevk-i kelâm iktızasınca zat-ı şevketsimat-ı hazret-i Şehinşahının her bir hususta derkâr olan efkâr-ı hasene ve âray-ı müstahsene-i mülûkâneleri beyan olunarak kendilerinden dahi Saltanat-ı Seniyye hayrihahlığı memul olduğu bazı ceramonyalı tabirat ile irad olundukta her birerleri ellerinden geldiği merite Devlet-i Aliyye hayrına çalışacakları ifade ve ifham etmiş oldukları ve Fransa muteberanı bu esnada sayfiyeden Parise avdet etmiş olduklarından ekserisiyle henüz ülfete başlanılarak sırası geldikçe tefhimat-ı icabiyyeye ibtidar olunmakta olup şu kadar ki şimdiki halde ministroların tebeddülâtından dolayı Fransa usulünde bir kararsızlık runüma olarak hattâ bu defa nasbolunmuş olan ministroların dahi beyinlerinde bazı gûne ihtilâf olmak hesebiyle bunların dahi istifa edecekleri rivayet olunmakta olarak vükelânın bu ahvali cihetiyle geçenlerde verilen müzekkirenin henüz cevabı alınmamış olduğu ve mukaddemce hakipay-ı veliyyünniamilerine beyan ve iş'ar kıldığı üzere bir gazete kalemcisi celbolunup vaki olan müzakeratın fezlekesinde kendisinin müteallik olduğu gazetelerde Devlet-i Aliyye lehine birdenbire ifrat merite şeyler yazılsa sefaret tarafından olduğu anlaşılacak Fransızların mücerrep olan mizaçlarına göre tesii olmayacağından başka muhalifin taraflarından tarizat dahi çoğalup nihayet kendisi başa çıkamamak iktıza edeceğinden Devlet-i Aliyye aleyhine yazılmakta olan türrehatı yavaş yavaş men' ile bir taraftan dahi bittedriç Saltanat-ı Seniyyenin mahasin-i amal-i aliyyesini tahrir etmek ve bu mukabelede kendisine mahiye* yüz elli frank verilüp aralıkta hizmetini beğendirdikçe atiyye suretinde başkaca dahi akçe verilmek üzere mukavele olunmuş ve mersum icra-yı teahhüde şuru' ve mübaşeret ederek kendisinin asıl kalemcisi olduğu Messenger nam gazetenin lisanı değişmeğe başlamış idüğü ve bitevfikihi taalâ bununla dahi kanaat olunmayarak sair bazı iktıza edenlerin celbine dahi çalışılmakta kusur olunmayacağı inşaallâhü taalâ rehin-i ilm-i âli-i veliyyünniamileri buyuruldukta her halde emrû ferman hazret-i menlehülemrindir.

14 Recep 1350 (16. XI. 1834)

Mustafa Reşit

IX

Pariste olan Amedci bey kulları tarafından huruf-ı mahude ile muharrer varit olan tahriratın hallidir [1]

Fransa devleti ministroları her nekadar tebeddül etmiş ise de muahharan nasbolunanların dahi istifa etmekte oldukları geçen gün takdim-i hakipay-ı veliyyünniamileri kılınan ariza-i ubeydanemde tahrir ve beyan kılınmış idi. Bu defa berminval-i muharrer istifa vukuna mebni ministroların cümlesi azl ile Başvekâlet kemâfilevvel Umur-ı Harbiyye Nezaretiyle beraber olmak üzere Maréchal duc de Trévisé cenaplarına müceddeden ihale olunup andan maada Umur-ı Ecnebiyye Nezareti mutasarrıf-ı sabıkı Conte Amiral de Riguy'ye ve Umur-ı Dahiliyye ve Umur-ı Maliyye ve Umur-ı Ticaret ve Medaris-i Talimiyye Nezaretleri dahi kezalik evvelki mutasarrıfları M. Thiers ve M. Humann ve M. Duchâtel ve M. Guizot nam kimesnelere ipka suretiyle sipariş olunarak bu vechile Purusyadan Umur-ı Ecnebiyye Nezareti için gelecek Fransa elçisi M. Bresson dahi yine sefaret hizmetinde ibka olunmuş ve henüz Umur-ı Harbiyye Nazırı nasb olunmadığından şimdilik anın vekâleti dahi Umur-ı Ecnebiyye Nazırı mumaileyhe ihale kılınmış olmağla mücerret malûm-u âli-i mün'imaneleri buyurulmak için iş'ara mübaderet kılındığı.

Burada olan Rusya devleti Büyük Elçisi cenaplariyle aralık aralık mahremane muhabere olunmak muktezay-ı hal ve maslâhattan olduğuna ve atufetlû Namık Paşa Hazretleri bendeleriyle buranın lisanı müttehit olması münasip olacağını Elçi-i mumaileyhe bir kaç kerredir ihtar sırasında Paşay-ı mumaileyhin mektubu gelip gelmediğini istifsar etmiş idüğüne binaen bu defa Tercüman Ruhüddin Efendi kulları [2] yedine talimname itasiyle elçi-i mumaileyhin sefarethanesine irsal olunarak bu kerre Paşay-ı mumaileyhin müteakiben vürud eden tahriratında Mehmed Ali hakkında oranın lisanı dahi buranın usulüne mutabık olduğu muharrer olup bundan başka çünkü Cezayir maslâhatında İngilterenin menviyatı bilinmesi münasip mütalâa olunarak istikşaf-ı zamirlerî Paşay-i mumaileyhe yazılmış olduğundan ol dahi araştırdıkta İngilterelu Fransanın Cezayire yerleşmesine her ne kadar razı değiller ise de şimdiki halde cari olan politikaları iktızasınca Fransaluyu icbar edemeyüp fakat taraf-ı Devlet-i Aliyyeden Cezayirin istirdadı hususuna teşebbüs buyurduğu halde bu bapta mülâyemet tarikiyle sa'yedebilecekleri ve Duc de Wellington [3] takımı İngiltere ministroluklarında oldukları halde İngilterenin bu

[1] Başvekâlet Arşivi, (Mesail-i Siyasiyye)-Fransa kartonu (1-2); 54 numaralı evrak melfuflarından bir şifre mahlûlü olup tarihi yoktur.

[2] Meşhur Ahmed Vefik Paşa'nın babası.

[3] Waterlôo muharebesinin meşhur galibi, o esnada sir Robert Peel kabinesinde Hariciye Nazırı bulunmakta idi.

hususta daha ziyade davacılık etmesi memul idüğü keyfiyatı Paşay-i mumaileyhin cevabnamesinde iş'ar olunmuş olduğundan bahisle Due de Wellington takımının ministrolukta yerleşmeleri ve yerleştikleri halde Cezayir maslâhâtına faidesi olması memul mudur; ve elhaletühazihi burada parlamento kamaralarının küşadı pek tekarrüp etmiş olduğundan Cezayir maslâhatında ne vechile davranılmak iktiza eder; ve bu aralık burada ve İngilterede zuhûre gelmiş olan ministro fırtınası mücerred kendi umur-ı dahiliyelerinden dolayı beyinlerinde ihtilâf vukuundan mıdır; yoksa umur-ı politikalarının değişmesine dahi delâlet eder mi; ve şu aralık Mehmed Alinin hârekâtına ve Beriyetüşşâm ihtilâli keyfiyatına dair bir gûna malûmat ve mesmuatı var mıdır; nazikâne istifsar olunmuş olduğundan icra olunmakta olan mahremiyet usulünden ziyade izhar -ı mahzuziyet ederek vaki olan cevaplarında işte Cezayir maslâhatının tehiri hususunda ihtiyar sözü dinlemenin faidelere zuhûr etmeğe başladı, diyerek Due de Wellington takımının ministroluklarında yerleşmeleri memul olup eğerçi Cezayir hususunda bayağı muharebe derecesinde Fransayı icbar etmelerini akıl kësmez ise de evvelki ministrolardan ziyade sa'yetmeleri ve Wellington ile kendisinin ülfet-i mahsusası olduğundan sair cihetlerle dahi işe yaramaları melhuz idüğünü ve Cezayir maslâhatında bu kadar sabır olunmuş iken bir on beş gün dahi tehir olunur ise kendisinin bazı müterakkip olduğu şeyler olmağla anları dahi ifade edeceğini ve İngiltere ministrolarının sebep-i tebeddülleri lâyikiyle anlaşılmanmış ise de Fransa ministrolarının tebeddülât-ı acibesini hiç bir sebebe mebni olmayup mücerred hiffet - i mizactan neşet etmiş şey olarak bu cihetle politika maslâhatlarına dökünacak yeri olmadığını ve Mehmed Ali Paşaya ve Beriyetüşşama dair bu günlerde bir şey işitmeyüp fakat buradan ve İngiltereden Mehmed Aliye ziyadece tehdidat gösterilmiş olduğundan bir güne harekete mecali olmayacağını beyan ve irad etmiş olup kulları dahi şu Cezayir hususunda mumaileyh Namık Paşa Hazretleri bendeleri tarafından İngiltere ministrolarının istikrarı anlaşıldıktan sonra tekrar inha vukuuna müterakkib olmağla ve bir de şu günlerde ya taraf - ı valây-i veliyyünniamîlerinden emirname zuhûriyle veyahut buradan bir haber-i resmî ahziyle Mısır maddesinin ahval-i hakikiyesini öğrenerek ana göre hareket etmekliğe mecbur olduğundan her nasıl olsa bir on beş gün kadar dahi ilân - ı memuriyet olunmamak münasip idüğüne binaen keyfiyet tekrar mumaileyh Namık Paşa bendelerinden istilâm olunarak zuhûr edecek cevap ve ihbara terakkup olunmakta idüğü ve burada eğer Wellington takımı İngiltere ministroluklarında kalur ise ziddiyet - i kadimeleri çehtiyile Fransa ile beyinleri bozulması ihtimalini bazı mevsumkulkelim kimseler rivayet etmekte oldukları beyaniyle. (?Birinci kânun 1834)